

F e l j e g y z é s

a székelyföldi autonómia szakértői értekezletéről.

Az értekezlet a parlament delegációs termében 1946.V.28. án volt. Jelen voltak a mellékelt jelenléti iven szereplők. Az értekezletet Miniszterelnök Ur a mellékelt beszéddel nyitotta meg.

Gr. Teleki Géza egyet. tanár szólalt fel a kérdésben először. Hangsúlyozta, hogy az erdélyiek nevében szólal fel. M.E. Ur mellé áll abban a kérdésben, hogy a határainkon kívül élő magyarsággal foglalkoznunk kell, jogaikat biztosítanunk kell az Egyesült Nemzetek Chartájába lefektetett alapelvek mellett. Ha jól értelmeztük M.E. Ur felszólalását, úgy a béketárgyalásokon optimizmussal nem vehetünk részt. Elő kell készülnünk, hogy az autonómia felállítását követelhessük a béketárgyalásoknál vagy ha ez nem járna sikerrel, úgy ezután az Egyesült Nemzeteknél.

A maga részéről igen veszélyesnek tartja egy külön székel autonómia felvetését. Furcsán hangzik, de az erdélyi magyarság részéről egy külön székely autonómia elfogadható nem volna. A székelység kb. 600 ezer lélek. Nem szoktuk odavenni Aranyasszékét. A székelység Erdély~~é~~ magyarságának csak egyrésze még csak nem is 50 %-a.

A magyar uralom alatt el lehetne képzelni egy székely autonómiát, de román uralom alatt, román világban ez annyit jelentene, hogy kettéhasítja az erdélyi magyarságot. Ezt sem az itt élő magyarság, sem a magyar kormány nem támogathatja. A határainkon kívül élő magyarságot egységesen kell képviseljük. Ha külön kezeljük úgy ellentétet fogunk szítani a székelység és az azon kívül élő 1 millió magyar között. Ez a szétszakítás a románoknak lehetőséget nyújt a román telepítésre, Torda- és vidékének elrománosítására és ezzel elvágjuk végleg a székelységet. Ha a székelyek örülnének is az autonómiának, egy év múlva már az ellenkezőjét kérnék. Nemzetközileg is bonyodalmakat okoznánk, az autonómiával.

Ez az én álláspontom - mondja Teleki - ami azonban azonos az általános erdélyi közvéleménnyel, mert az erdélyi magyarság részéről megbízatásom is van ilyen álláspont képviselőjére. Az erdélyi magyarság együtt kíván maradni, tekintet nélkül arra, hogy székely vagy nem székely. Ha a székelyeknek autonómiát adunk, úgy a románok azt mondják, hogy más nemzetiség a székely és más az erdélyi magyar.

Az a kérése, hogy a kérdést úgy tárgyalja meg az értekezlet, hogy Erdélyben a magyarság bizonyos autonóm jogokat élvezzen akár egy magyar autonómiát, akár egy neglehetősen nagyfokú nemzetiségi autonómiát. Alaptétel legyen, hogy az autonómia minden Romániában élő magyarra vonatkozzék.

A tárgyaláson lévő székelyföldi autonómia tervezetét részleteiben átolvasta. Jogilag és nemzetközileg a tervezetet jónak tartja. A kérdéshez csak annyit szeretne hozzászólni, amit jobban meg kell gondolni.

Ez a tervezet alapja lehet egy magyar kisebbségi autonómiának, amit az egész erdélyi magyarságra ki kellene terjeszteni. A 6.cikk 3.sorában foglaltakhoz, - amely szerint csak azok tartoznak az autonómia alá, akiknek 1939-ben az autonómia területén állandó lakóhelyük volt, - azt szeretné hozzáfűzni, hogy sok székelynek volt állandó lakhelye pl. Bukarestben, Regátban és Erdély más részein is.

Még veszélyesebbnek tartja a 11. cikket, amely szerint tárcanélküli minisztert neveznek ki az autonómia ügyeire. A minisztert kinevezi ki, ki legyen ez a személy, az autonómia nevezi ki? Ha a románok nevezik ki, akkor az egész székely autonómiát már el is temettük. Ha egy román miniszter képviselne egy magyar autonómiát, annak a magyarság csak kárát vallaná.

A maga és az erdélyi magyarság nevében az a kérése, hogy minden szót és gondolatot, minden elvet inkább többször rágjunk meg, mert minden szónak meg van a jelentősége és gyakorlati kihatása.

Pásint min.o.főnök elnök: technikai okokból nem tudtuk mindenkinek idejében megküldeni a tervezet szövegét. Ezért kéri dr. Bernolák min.o.tan.előadót ismertesse az autonómia tervezetét.

Bernolák min.o.tan. ismerteti a Flachbart Ernő egyet.tanár által készített autonómia tervezetét. Bernolák a maga részéről is veszedelmes vállalkozásnak minősíti ezt az autonómia tervezetét. Megjegyzi, hogy az autonómiára nézve több tervezet van. A többi tervezet nemcsak a székely autonómiára vonatkozik, hanem egész Erdélyt mint különálló részt kívánja felruházni az autonómia ^{inkább} jogaival.

Ez első alkalommal az elvi kérdések tisztázása szükséges.

A tervezet 2.cikkéhez hozzáfűzi, hogy a székely autonómia határai úgy legyenek megvonva, hogy azon belül lehetőség szerint csak a székelység éljen. A másik szempont a gazdasági szempont. Különösen figyelemmel kell lenni a közlekedési lehetőségekre.

Nem tartja helyesnek, hogy az erdélyi magyar ügyvédeknek nem teszi lehetővé a tervezet azt, hogy az autonóm magyar bíróságokba

birákká kinevezhetők legyenek.

Bizonyos tájékozódást javasol Romániával még a béketárgyalások előtt, diplomáciai úton, hogy Románia milyen engedményekre lenné hajlandó és ezek szerint módosítanánk a tervezetet.

Pásint elnök: Teleki javaslatát tartja helyesnek. Másodszorban a külügyminisztérium álláspontját szeretné ismerni, hogy a jelenlegi viszonyok között az mit lát lehetőségek. Végül M.E. Ur után azt kellene megállapítani, hogy maximális, vagy minimális nemzetiségi jogokat kellene-e biztosítani?

gr. Teleki : kijelenti, hogy a jelen értekezlet nem politikai értekezlet, amely eldönti, hogy maximális, vagy minimális nemzetiségi jogok legyenek. Mi egy szakértő társaság vagyunk. Feladatunk, hogy előkészítsük azokat a lehetőségeket, amelyeket a kormány a béketárgyalások során, lehetőség szerint majd felhasználhat. Három lehetőséget lát megoldásul: 1/ Önálló Erdély, - 2./ autonomia Románia keretén belül, - 3/ teljes magyar nemzetiségi autonomia. Ezt a három lehetőséget kell előkészíteni, kidolgozni. A többi nem a mi feladatunk. A harmadik eset nem egy területi autonomia, hanem a San Francisco-i Chartára támaszkodó autonomia. Ehhez az elgondoláshoz kér hozzájárulást. Az természetes, hogy egy szakértő csak a maximális nemzetiségi jogokból indulhat el.

Sebestyén Pál rk.követ megh.miniszter: egyetért Telekinek azzal a megállapításával, hogy ez az értekezlet nem politikai, hanem szakértői értekezlet. Nem feladata az, hogy állástfoglaljon olyan kérdésekben, amelyek a dolog természete szerint az állam legfőbb politikai vezetésének vannak fenntartva. A mi feladatunk az, hogy a kormánynak rendelkezésére bocsátjuk azokat a racionálisan elképzelhető terveket, amelyeket a kormány az általa megvalósítani kívánt célok érdekében felhasználhat.

Teleki harmadik elgondolásához hozzáfűzi, nem szabad eltekinteni bizonyos tényektől, amelyek ennek a kérdésnek a magyar kormány által a nemzetközi téren történt kezelése tekintetében már is fennállnak. Az általános erdélyi autonomia kérdése nemzetközi fórumok előtt ilyen formában még felvetve nem volt. A magyar kormány a kérdés megoldását más elképzelések szerint jelölte megoldhatónak. Vannak pozitív előzmények is, amelyekkel már is a nyilvánosság elé léptünk. A külügyminiszterekhez intézett magyar jegyzékben az általuk javasolt megoldásban általánosságban nemzetiségi jogokat kértünk ép úgy mint az autonomia jogokat is kivántuk. A miniszterelnökség által a nemzetiségi jogok biztosítása tekintetében kidolgozott előző elgondolásokban is szerepel egy olyan elgondolás, amely területi autonómiát igényel.

Szükségesnek tartja a területi autonómia való felkészülést, bár tudja, hogy a területi autonómia hasadást idézhet elő az erdélyi magyarság körében. Csatlakozik Teleki javaslatához.

Balázs Gábor tiszti ügyész : szükségesnek tartja, hogy a székely autonómia tervezetét kidolgozzuk. Már az előző béketárgyalások során is felmerült a székely autonómia gondolata, de nem valósult meg. Készen kell tartani a tervezet az esetleg adódó lehetőségre.

Arra az eshetőségre is lehetne gondolni, hogy a Székelyföld exclave - s megoldással tartozzék Magyarországhoz. Európában több ilyen exclave-s lehetőség van.

Demeter Béla : magyar kívánságként szögezzük le, hogy a magyarlakta területek lakossága csakis a magyar állam határain belül éljen. Ezt az elvet ma nem tudjuk megvalósítani. A szakértői álláspont csak a maximális jogokat követelheti, függetlenül attól, hogy mi valósul meg ebből. Ez a tulajdonképeni alapelveket jelenti a magyar kormány számára a legtöbb jog kiharcolására. Meg kell állapítani, hogy sajnos nem azonos az erdélyiek álláspontja a magyar kormány eddig elfoglalt álláspontjával, jöhet róla, az ő sorsáról van szó. Itt van a székely autonómia kérdése. A román kormány 1945. nyarán elhatározta, hogy megpróbál bizonyos nemzetiségi jogokat biztosítani az erdélyi magyarság számára. Ki is dolgozott egy székely autonómia tervezetét. Ezt nyilvánosságra is hozta, azzal, hogy vajjon az erdélyi magyarság hogyan reagál arra. Az erdélyi magyarság ezt a megoldást egyöntetűen nem hajlandó elfogadni, mert Erdély területén 1941-ben 1,700.000 magyar élt, míg a székely autonómia területén csak bizonyos csekély magyarság él. Ugyanakkor pedig a legveszélyeztetettebben élő magyarságra tudjuk, hogy milyen sors várna.

Az a feltételezés, hogy a székely autonómia területére be fog vándorolni a szórvány magyarság, nem következhet be, mert a Székelyföldről kivándorlás van, mert Székelyföld népességeltartó ereje korlátozott.

Feltétlenül számolni kell azzal, hogy az erdélyi magyarság mit tart elfogadható álláspontnak. Adva van a Teleki-féle három változat. Erre a három megoldásra kell a súlypontot helyezni. Határozzon az értekezlet, hogy ezt a javaslatot elfogadja-e? Más kérdés az, hogy a magyar kormány elfoglal egy álláspontot a ~~kéke~~ székely autonómia kérdésében. Ezt is ki kell dolgozni. Azt azonban le kell szögezni, hogy az erdélyi szakértők csak azokban a kérdésekben adhatnak támogatást, amelyek egyeznek az erdélyi magyarság elgondolásával. Az egyéb elgondolásokat dolgoztassa ki a magyar kormány az ő tisztviselő gárdájával. Ez természetesen felelősséggel jár.

Szemes István ezredes a HM-ből: ezt a problémát bele kell illeszteni az egész magyar problémába. Figyelemmel kell lennünk arra, hogy elvesztettük a háborút. Lehetőségeink nagyon megszűkültek. Szeretnénk, ha az értekezlet a kérdést így fogná meg. Ezért azt javasolja, hogy igen nagy részletességgel foglalkozzunk gr. Teleki javaslataival és első sorban az önálló Erdély gondolatával.

Rónai András egyet. tanár: az autonómias megoldás mellett van. Nem lát más lehetőséget, mint az autonómias megoldás. Mégis a székely autonómia ellen kell állást foglalnia. Nehéz elképzelni azt, hogyan tudunk létrehozni Romániában egy székely autonómiát, ami egyedül álló lenne a világban, amiből baj származik az erdélyi magyarságra, a székelységekre és Magyarországra is. Egyetlen célunk lehet és az, hogy hosszú időre megbékélést teremtsünk Románia és Magyarország között. A székely autonómia Románia részére egy kedvezőtlen folt lesz. Ezzel az elgondolással Székelyföld ellen koncentrálnak a román erőket.

Gyakorlati megoldás terén a románok első célja az lesz, területileg lefaragni mindazt a székely autonóm területről, amit csak lehet. Romániában minden ellene lenne ennek az autonómiának. Állandó harcra fog vezetni és állandó céltábla lesz a székely székely autonómia.

A Székelyföld szegény terület. Ha önmagában akar megélni, az csak igen gyenge élet lesz. A székely autonómia a székelységnek további elszegényedésére fog vezetni. A székelyföldi kirajzás életfeltétele a székelységnek.

Nekünk magyaroknak követelnünk kell a közép-európai államok területén egy közigazgatási decentralizációt és a közigazgatásnak a nemzetiségnek megfelelő kialakítását. Megtalálható ez a megoldás az amerikai Egyesült Államokban, a Szovjetunióban, Svájcban. Ezekben az államokban különböző jogrendszerek alakultak ki erre. Ki kell alakítani olyan táji egységeket, amelyek életegységek, amelyekben otthonosan érzik magukat a románok és magyarok is. A székely autonómia mellett legyen egy magyar-román, egy román-német stb. autonóm terület.

A fent javasolt székely autonómia megoldásnak ellene van. Azt nagyon károsnak tartja. Ha azonban minden tájat így autonómia alapon szerveznék meg azt helyeselheti.

Pásint elnök: felteszi a kérdést, hogy a gr. Teleki javaslatát elfogadja-e az értekezlet, ha igen úgy a következő kérdés az lenne, hogy az autonóm Erdélyt tárgyaljuk. Kérdés, hogy azonnal tárgyaljuk-e vagy csak később? Ha ezt az idő megengedi. Kérdezi Sebestyén követet van-e erre idő?

gr. Teleki: egy önálló Erdélynek a tervezete megvan, ehhez csak hozzászólások szükségesek.

A második lehetőség az erdélyi autonómia Románia keretén belül. Csatlakozik Rónai véleményéhez. Javasolja komolyan venni a második tervezetet, mert ezt nyújtottuk át a külügyminiszterek értekezletéhez intézett jegyzékben. Javasolja, hogy térjünk rá a Rónai-féle elgondolás tárgyalására. Kérjük fel Rónait készítsen a tervezete Ez magában foglalná a Székelyföld autonómiáját is, amit tehát különállóan nem lenne lényeges megtárgyalni.

Nem hanyagolhatjuk el semmiképpen a magyar nemzetiségi jogoknak a feldolgozását, amire szintén vannak tervezetek. Megkérném Pásint elnök urat, hozzászólás végett adja át ezt a tervezetet az érdekelteknek. Minél hamarabb adja ki az önálló Erdély és a nemzetiségi jogok tervezetét. Rónai pedig az általa elképzelt autonómias tervezetet bocsássa rendelkezésünkre.

Sebestyén követ javasolja, hogy minél előbb foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel, mert az idő sürget.

Pásint elnök az értekezlet határozatakén kimondja, hogy jun. 3. éán hétfőn d. u. 4 órakor az értekezlet tovább folytatódik.

Gajzágó egyet. tanár : felhívja a figyelmet arra az elgondolásra - a közigazgatás decentralizációja - amit Rónai javasol. Ez elgondolás mellett a nemzetiségek jogai a járásokban még rendben lenne^{nek}, de megállottunk a megyéknél a nemzetiségi jogok biztosításánál. Rámutat még arra is, hogy jelenleg még a kisebbségvédelem is egyáltalában veszélyben van. Nem kell hozzá nagy fantáziához, hogy számoljunk az azal a lehetőséggel, hogy az utódállamok, amelyek a múltban is mindent elkövettek, hogy a kisebbségvédelmi szerződésektől meneküljenek, hogy a kisebbségvédelmi szerződések kötelezettségei rájuk nézve most teljesen megszűnjenek. Ilyen körülmények között nagy veszélyt rejt magában az autonómia elgondolás, mert még inkább veszélyezteti a nemzetiségi védelmet.

Sebestyén követ felszólalása arra készíti, hogy inkább a magyar kormány által kifejtett megoldásokra gondoljunk.

Nagyon impresszionálta Rónai elgondolása.

Ami a székely autonómiát illeti, ez tisztán kulturális autonómia.

Véleménye szerint elsősorban azokkal a feladatokkal kell megküzdeni, amelyeket az értekezlet a miniszterelnökség és KÜM részéről kapott.

Proponáljuk a kisebbségi védelmi szerződések kiegészítése-
képpen olyan kötelezettség vállalását, hogy az illető államok figyelmé-
be ajánljuk messzemenő autonómia létesítését, ahol nagyobb számú ki-
sebbség él. Arról, ahol 500.000 főnyi kisebbség él, ahol legalább 75 %-
os többségben élnek. Ott pedig ahol 300.000 főnyi kisebbség él

habár nem egy tömbben, de bizonyos részeken eléri a 75 %-ot, itt kulturális autonómiát létesítsenek.

Nem venné elsőhelyre az önálló Erdély, vagy az erdélyi autonómia kérdését, mert nem tudjuk, hogy el tudunk-e készülni kellő időre. Kezdenénk az építést a kisebbségvédelmi általános szerződéstervezet elkészítésével, ami autonóm vonatkozásban kiegészülne. Azután következhetne az 500.000-res illetőleg 300.000-res autonómiák megoldás az egész Dunavölgyében. Ezután következnének a többi magas politikumok, amelyek mint vágyak elsősorban jelentkeznek.

Még azt említi meg, hogy a járási önkormányzatok mellett még egyházi vonalon is igyekezzünk megvédeni a kisebbségeket.

Budapest, 1946. május 28.

B. ...

1. 10. 173